

De Gouden Winter 2008/09: vijftig jaar ganzentellingen in de Oostkustpolders



Kolgans - Koen Devos

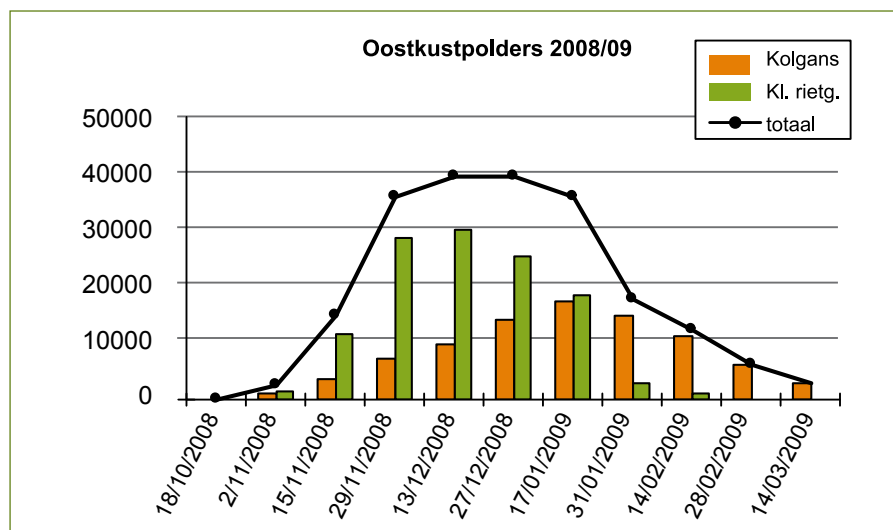
De Oostkustpolders tussen Knokke en Oostende vormen het belangrijkste overwinteringsgebied van wilde ganzen in Vlaanderen. Jaarlijkse tellingen (vanaf 1959/60) geven een goed inzicht in de evolutie van aantallen en verspreiding van de verschillende soorten. Met de winter 2008/09 werd een telreeks van precies 50 jaar bereikt: een Gouden Winter dus.

Tijdens deze lange tijdreeks kon een frequentie van twee tellingen per maand volgehouden worden. De talrijke vrijwilligers die hiervoor ingeschakeld worden, verdienen dan ook een Gouden Pluim !

In de loop van 2008/09 werden 12 tweewekelijkse tellingen uitgevoerd, simultaan en gebiedsdekkend van half oktober tot eind maart. De Oostkustpolders zijn opgedeeld in ca. 250 telgebieden, verdeeld over zeven telregio's waar telkens ervaren telploegen klaarstaan om de aantallen van elke soort, het habitatgebruik en de opdeling in groepen te noteren. Deze data worden daarna gevalideerd (controle op dubbeltellingen) en opgeslagen in een databank.

Deze bijdrage handelt vooral over de Arctische ganzen (Kleine Rietgans en Kolgans) maar ook het voorkomen van Grauwe Ganzen en Brandganzen wordt kort besproken. Waarnemingen van zeldzame soorten komen niet aan bod, evenmin als de verdere toename van Canadese Gans en Nijlgans.

Figuur 1. Aantalsverloop van Kolgans en Kleine Rietgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09. Ook het totaal aantal van beide soorten wordt weergegeven.



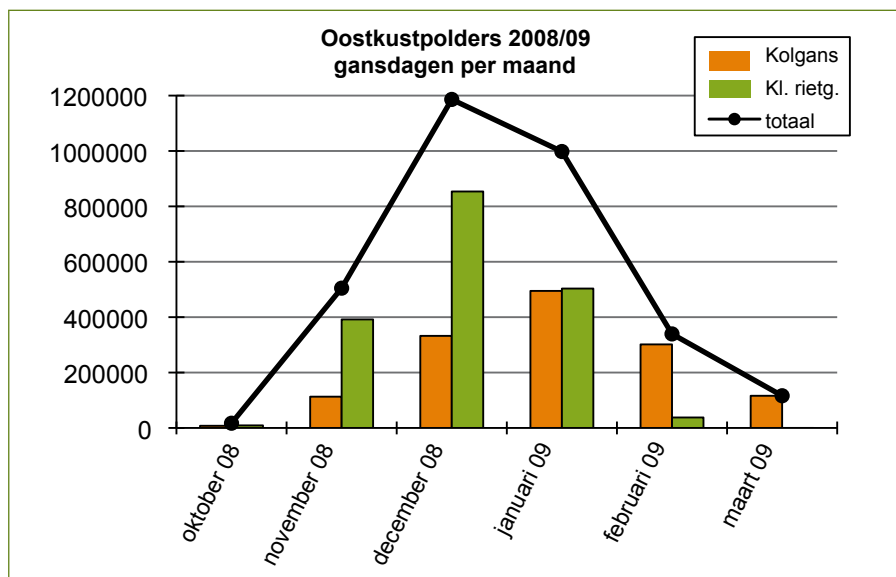
Aantallen en trends

Figuur 1 geeft per tweewekelijkse telling het verloop weer van de aantallen van de Kolgans en Kleine Rietgans in de loop van de winter 2008/09. Daarbij is ook het totale aantal van deze twee Arctische ganzensoorten voorgesteld.

De aankomst van beide soorten kwam traag op gang, met ca. 1100 Kol- en 1500 Kleine rietgans begin november. Het wintermaximum van de Kleine Rietgans werd bereikt half december -zoals normaal- maar bedroeg slechts ca. 29.500 ex., wat een kwart minder is dan vorig jaar. Half januari was deze soort reeds teruggevallen tot ca. 18.200, met op het eind van deze maand nog nauwelijks 3000 exemplaren. Deze snelle terugtrek is kenmerkend voor de Kleine Rietgans. Ondanks de aanhoudende vorstperiodes, werd later geen terugkeer uit Denemarken vastgesteld (zoals wel massaal het geval was in de strenge winter 1995/96).

De Kolgans bereikte haar wintermaximum half januari 2009, de normale periode, maar met ca. 17.250 exemplaren lag de piek ook bij deze soort beduidend lager dan in vorige winters. Spijts de vrij lang aanhoudende winterse omstandigheden zijn de aantallen daarna niet meer toegenomen. De Kolgans bleef traditiegetrouw tot eind maart in steeds dalende aantallen aanwezig, met op het einde van de winter vooral concentraties in de Uitkerkse Polder en de Zwinregio. Een klassiek winterbeeld dus, maar met lage aantallen.

Uitgedrukt in aantallen gansdagen per maand (waarbij ook de verblijfsduur van de ganzen in rekening wordt gebracht) laat Figuur 2 zien dat het zwaartepunt van de aanwezigheid van Arctische ganzen vooral in december viel. Ook wat aantal gansdagen betreft was een gevoelige afname merkbaar ten opzichte van voorgaande winter: ruim 20% minder bij Kolgans en 14% minder bij Kleine Rietgans.



Figuur 2. Aantal gansdagen per maand voor Kolgans en Kleine Rietgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09. Ook het totaalaantal gansdagen voor beide soorten wordt weergegeven.

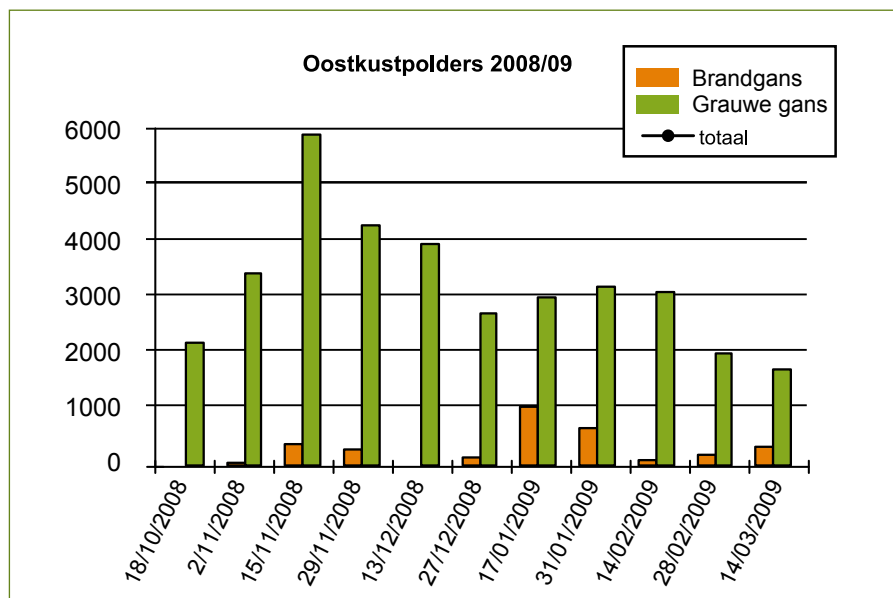
Dit betekent dat de opvangfunctie van de Oostkustpolders voor de twee betrokken populaties een verdere afname vertoont. Voor de Kleine Rietgans valt dit zelfs terug op ca. 45% van de totale Spitsbergen populatie, daar waar dit in de jaren negentig nog tot boven 90% uitsteeg!



Kleine Rietgans - Glenn Vermeersch



Grauwe Ganzen - Koen Devos



Figuur 3. Aantalsverloop van Grauwe Gans en Brandgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09.

De Grauwe Gans vertoont een heel ander winterverloop, zoals blijkt uit Figuur 3. Hoewel een behoorlijk deel van deze vogels eerder residentieel is, blijkt toch dat hier het zwaartepunt valt tussen begin november en half december, dus vóór de Arctische ganzen, met een piek van ca. 5700 half november. Dit ligt hoger dan de vorige winter, maar voor deze soort kunnen pendelbewegingen tussen Zeeuws-Vlaanderen en de Oostkustpolders een belangrijke rol spelen in jaarlijkse fluctuaties.

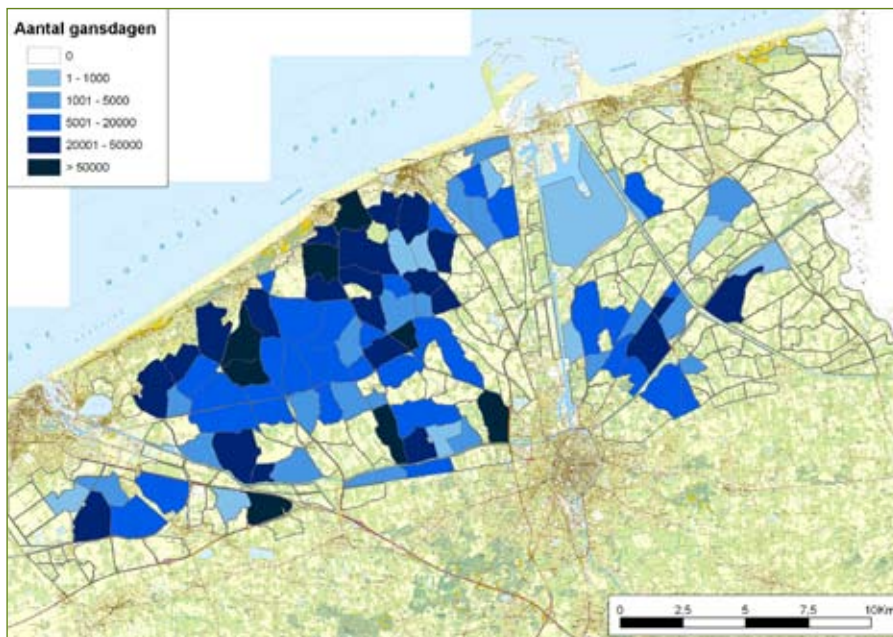
Voor de Brandgans geldt hetzelfde, want ook hier kunnen sterke schommelingen optreden naargelang groepen al dan niet in de Zeebrugse Achterhaven aanwezig zijn, dan wel in Nederland (waar deze soort overigens sterk als broedvogel toeneemt). De winterpiek van half januari bedroeg 1027 ex. (zie Figuur 3).

Ruimtelijke spreiding en habitatkeuze

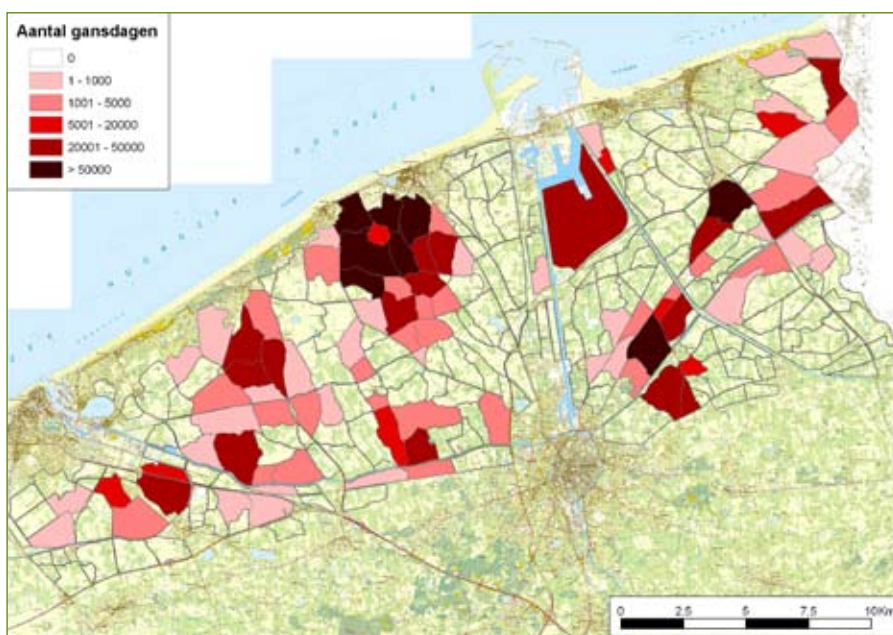
De verspreiding van Kol- en Kleine Rietgans is vergeleken met voorgaande winters nauwelijks gewijzigd. Figuur 4 en 5 geven resp. voor Kleine Rietgans en Kolgans het aantal gansdagen per telgebied. Hieruit blijkt hoe de sterkste concentraties van beide soorten maar beperkt overlappen; dit betreft vooral de kerngebieden van Damme, Uitkerke en Klemskerke-Vlissegem.

Gezien de verspreiding niet is afgenomen vergeleken met voorgaande jaren maar de aantallen 15% lager bleven, resulteerde dit in een algemeen lagere begrazingsdruk.

Van alle getelde Kleine Rietganzen zat 61,8 % in het Europees Vogelrichtlijngebied of Speciale Beschermingszone (SBZ) 'Poldercomplex'. Voor de Kolgans bedroeg dit 84,0 %. Deze cijfers zijn zeer gelijkaardig aan het vorige seizoen. Het belang van deze Europese erkenning is dus overduidelijk.



Figuur 4. Verspreiding van de Kleine Rietgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09 (aantal gansdagen per telgebied) (met dank aan Wouter Courtens voor GIS-verwerking).



Figuur 5. Verspreiding van de Kolgans in de Oostkustpolders tijdens de winter 2008/09 (aantal gansdagen per telgebied) (met dank aan Wouter Courtens voor GIS-verwerking).

Interessant is de verschillende verdeling van de aantallen Kol- en Kleine Rietganzen naargelang hun habitatgebruik (akker of grasland). Kolganzen vertoonden een sterkere preferentie voor grasland dan Kleine Rietganzen, wat overeenstemt met bevindingen in vorige jaren. Bij de Kleine Rietgans is het gebruik van akkerland vooral opvallend hoog buiten SBZ (ca 30%), zeker in vergelijking met de amper 8,3% binnen SBZ.

		SBZ Poldercomplex	SBZ Zwin	buiten SBZ
Kleine Rietgans	% grasland	91,7	0	69,7
	% akker	8,3	0	30,3
Kolgans	% grasland	98,8	99,7	97,8
	% akker	1,2	0,3	2,2

Tabel 1. Percentage van het aantal getelde Kleine Rietganzen en Kolganzen op akker en op grasland tijdens de winter 2008/2009, binnen en buiten de Speciale Beschermingszones in de Oostkustpolders.

Conclusie

De afnemende trend van de aantallen overwinterende ganzen (zowel Kolgans en Kleine Rietgans) in de Oostkustpolders zette zich verder tijdens de winter 2008/09, spijs een aantal lange en strenge vorstperiodes. Ook het totaal aantal gansdagen van Kolgans en Kleine Rietgans kende een verdere daling. Van de Spitsbergse populatie Kleine Rietgans verblijft nog 45% gedurende de winter in de Oostkustpolders. Noteer dat 1% de norm is voor internationale betekenis van watervogelgebieden volgens de Wetland-Conventionie (Ramsar 1971).

Van alle Arctische ganzen bevinden zich hier 71,7 % binnen de afgebakende Europese Vogelrichtlijngebieden. Van de 28,3 % die zich daarbuiten ophouden is het vooral de Kleine Rietgans die gebruik maakt van akkers als foerageergebied. De algemene trend naar meer gebruik van akkers sedert de jaren negentig zet zich evenwel niet door.

Eckhart Kuijken

eckhart.kuijken@scarlet.be

Christine Verscheure

Kolgans - Koen Devos



Referenties

TOMBRE I., K. HØGDA, J. MADSEN, L. GRIFFIN, E. KUIJKEN, P. SHIMMINGS, E. REES & C. VERSCHEURE, 2008. The onset of spring and timing of migration in two arctic nesting goose populations: the pink-footed goose *Anser brachyrhynchus* and the barnacle goose *Branta leucopsis*. J. Avian Biol. 39: 691-703.

WISZ M., N. DENDONCKER, J. MADSEN, M. ROUNSEVELL, M. JESPERSEN, E. KUIJKEN, W. COURTENS, C. VERSCHEURE & F. COTTAAR, 2008. Modelling pink-footed goose (*Anser brachyrhynchus*) wintering distributions for the year 2050: Potential effects of land-use change in Europe. Diversity Distributions 14: 721-731.

KUIJKEN E. & C. VERSCHEURE, 2008. Greater White-fronted Geese *Anser albifrons* and Pink-footed Geese *A. brachyrhynchus* wintering in Belgium: observations on interspecific relations. VOGELWELT 129: 185 – 190

KUIJKEN E., 2008. Wilde ganzen als indicatoren voor Biodiversiteit? De Spille 5 (4) : 15-18 (Natuurpunt Brugs Ommeland)

KUIJKEN E., C. VERSCHEURE & W. COURTENS, 2008. Overwinterende ganzen. In: Courtens, W. & D. Verbelen 2008. Monitoring van het SBZ-V 'Poldercomplex': resultaten van het derde jaar (2007-2008). Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, 2008 (INBO.R.2008.28); partim p.80-84



Kleine Rietgans - Glenn Vermeersch

Kleurringen bij ganzen

Ook de komende winter kan het aflezen van nekringen bij ganzen heel wat waardevolle informatie opleveren over trekbewegingen, verblijfsduur op en uitwisseling tussen pleisterplaatsen en bepaalde populatiedynamische aspecten. De reeds langlopende ringprojecten bij Kleine Rietgans en Kolgans worden verder gezet. In maart 2009 werden in Denemarken 189 Kleine Rietgans voorzien van witte nekringen (codes wL24 tem wL97, wM02 tem wM97 en wN02 tem wN62). Vergeet niet om bij aflezingen van deze soort steeds de kleur van de nekkring te vermelden: blauw of wit (vb bR77, wK20). Bij Kolgans gaat het vooral om zwarte nekringen met witte letters, maar een aantal groene nekringen blijft nog aanwezig.

Ook de eigen geringde Grauwe Ganzen met groene nekringen (reeks X) blijven nog altijd opduiken. Canadese Ganzen (witte ringen) worden door Stijn Cooleman (stijn.cooleman@skynet.be) behandeld.

Geef enkel aflezingen door die 100 % zeker zijn. Voor de invoer van nekringaflezingen van de verschillende projecten kan de keuze gemaakt worden: OFWEL invoeren via het web <http://www.geese.org/>, OFWEL doorgeven aan Christine Verscheure en/of Eckhart Kuijken die als Vlaamse coördinatoren fungeren (zie contactgegevens onderaan). Onderlinge afspraken en communicatie met de internationaal verantwoordelijken van deze ringprojecten zorgen ervoor dat gegevens uit Vlaanderen die via het web ingevoerd worden ook voor de regionale uitwerking kunnen gebruikt worden. Het heeft daarom geen zin om de via het internet ingevoerde waarnemingen ook nog eens aan CV/EK te bezorgen. Voor de locatievermelding van de afgelezen nekringen wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van de gebiedscodes die voor de verschillende ganzenregio's in Vlaanderen zijn opgesteld. Voor internationaal gebruik worden ze voorafgegaan door de letter B. Voorbeeld: gebied 702 in Uitkerke wordt B702. Ook vermelding van het habitat van de afgelezen ganzen levert nuttige informatie op. Informatie over de ganzenkaarten met alle gebiedscodes of over te hanteren habitatcodes kan steeds aangevraagd worden bij CV/EK.

Met veel dank aan de vele vrijwillige waarnemers die jaar na jaar meehelpen aan het ganzen-kleurringen-onderzoek !

Christine Verscheure & Eckhart Kuijken

Lindeveld 4, B-8730 Beernem

christine.verscheure@scarlet.be en eckhart.kuijken@scarlet.be